

SUF

fra SUFs sentralstyre, kristian 4.gt, oslo I

postgiro 26 06 15

P O L I T I S K B U L L E T I N NR. 6 1967/68

Fisk og fusk i fiskeomsetninga. Av Per Otnes.
(Artikkel i "Syn og Segn" nr. 9 - 1967)

Utdrag fra "Hva skjer i Nord-Norge?" (Pax 1966)
Av Ottar Brox.

AKP

Blank rectangular box for text or signature.

PER OTNES: FISK OG FUSK I FISKEOMSETNINGA

(Artikkel i "Syn og Segn" nr. 9 - 1967)

Fiskaren og hans problem er sjeldan i tankane til dei som ikkje sjølv er direkte knytte til denne næringa. Dei store avisene og kringkastinga har lite stoff om fiskeri, og endå om dei stundom tek inn litt, er folk flest helst lite interesserte.

Eg meiner det er gode grunnar til at vi alle burde ha ei viss interesse av tilhøva i fiskerinæringa. Ei sak er det at fiskarane i lang tid har vore ei låg-inntektsgruppe i samfunnet, og at vi difor skulle støtta dei i kampen for betre kår. Men dette er ikkje det viktigaste, for slik støtte kan lett få eit uheldig preg av almissepolitikk frå dei velstående til dei mindre velstående. Det er og eit grunnlag for reint økonomisk interessefelleskap mellom fiskarar og forbrukarar om saker som gjeld strukturen i norsk fiskeomsetning.

La oss sjå litt på eit døme: Den ~~fiskekassen~~ torsk fiskaren no må selja for kr. 1,55 pr. kilo t.d. i Trondheim, kostar hos fiskehandlaren i Oslo om lag kr. 7,00 pr. kilo. Prisen til forbrukar er ikkje mykje lågare i Trondheim heller, så transportkostnader er ingen stor del av denne auken. Gjennomsnittleg prisauke på fiskeprodukt ligg nok under dei 450 prosent i dømet ovafor, mest av di over 70 prosent av alle norske fiskeprodukt blir eksportert til lågare kiloprisar. Likevel er det ikkje tvil om at dei samla avansane i alle ledd av fiskeomsetninga ligg uvanleg høgt, jamført med andre næringer. Det finst statistikk som tydeleg fortel at det berre er to-tre andre næringer i landet med høgare prosentvis avansar, og det gjeld omsetning både til eksport og til innanlands konsum.

Ein kan lett koma til å tru at denne store prisauken berre tyder at fisketilverkarar, meklarar, fiskehandkarar, eksportørar osv. gjer uvanleg verdfullt arbeid, medan det arbeidet fiskaren gjer, er mindre verdfullt. Difor er det mange som meiner at fisket treng rasjonalisering i større grad enn fiskeomsetning og fisketilverking. Men eit slikt syn snur situasjonen på hovudet. Dei høge avansane i fiskeomsetninga jamført med t.d. omsetninga av jordbruksprodukt gjev grunn til å tru at ein kan spare inn meir på ei rasjonalisering av omsetjinga enn av sjølv fisket. Ei monaleg rasjonalisering og omorganisering her skulle lett kunne spara inn så mykje at fiskarane fekk høgare prisar samstundes med at forbrukarane fekk han billegare enn no. Innspart arbeidskraft i omsetningslekken er og lettare å plassera i gagnleg arbeid i andre næringer enn bortrasjonaliserte fiskarar, som har mykje meir spesialisert arbeid.

Dei høge avansane syner oss og at fiskaren får berre ein liten del av dei verdiane som blir skapte på grunnlag av produkta hans, medan folk i fiskeomsetninga får ein mykje større del. Vi skal sjå korleis dette gjev seg utslag i inntekta til fiskarane jamført med gjennomsnittleg inntekt i heile landet. Frå 1958 til 1956 finst det tal som kan samanliknast, for inntekta pr. personleg skattytar. Endå om desse inntektstala kvart for seg har auka ganske jamt år for år, har fiskarinntektane og jamt vore 20-40 prosent under gjennomsnittet for alle skattytarar. Unntak gjeld berre for det siste året i statistikken: Her er gjennomsnittstala om lag jamhøge. Ein kunne

tru at fiskarane med dette er sikra like gode kår som andre og, men det er knapt rett. Frå 1964 til 1965, då fiskarinntektene auka med 40 prosent (frå 11710 til 16389), auka samstundes oppfiska kvantum med 46 prosent. Det er ikke vanskeleg å spå at straks det blir dårlegare tilgang av fisk eit år-slik havforskarane no meiner vil fiskarinntektene gå ned til det same låge nivået på nytt.

Dette er klare teikn på at eit fåtall av folk som driv fiskeomsetning o.l. fritt kan ta hand om storparten av produksjonsresultatet i fiskerinæringa, medan dei mange fiskarar og forbrukarar av fisk i inn-og utland må bere kostnadene for dette. Det må vera av allmenn interesse å sjå litt nærare på kvifor slike lite gagnlege tilhøve er komne i stand og får halda fram, og kva som kan gjerast for å få betre system for produksjon og omsetning av fiskeprodukt.

Systemet for omsetning av fisk

Sjølvsagt var tilhøva mykje verre før i tida enn no. Særleg hadde fiskarane det ille i mellomkrigstida, då den "frie konkuransen" enno i stor monn rådde i fiskerinæringa. Råfiskprisane den gongen var jamnast låge, og enno om dei auka litt i periodar med lite fisk, fall dei snøgt att i meir eller mindre berike periodar. Då måtte fiskaren ofte vera glad til om han fekk selt fangsten sin i det heile-krav om høgare pris var umogleg. Jamvel på same dag kunne prisane variera, med bra pris til dei som kom først til kjøparen med fangst, medan dei som kom sist inn, stundom berre måtte kasta fisken sin på sjøen att.

Slike tilhøve er så åseia ein saga blott i dag. Fiskarane tok til å organisera seg, og det første kravet deira galdt organisert førstehandsomsetning med stabile prisar, og med kontroll frå styresmaktene og fiskarane sjølve. Sildefiskarane på Vestlandet fekk først sjø resultat av krava sine. Mot slutten av tjue-åra var alt ein god del av omsetninga av sild i første hand organisert i salslag der fiskarane hadde god kontroll med prisar og anna.

Ti år seinare var fiskarane omvendt komne i så god politisk posisjon at Stortinget vedtok Råfisklova. (I 1938). Den gongen som no var det ikkje mogleg å tryggja inntektane deira berre ved private tiltak. - til det hadde og har fiskarane for veik tingsposisjon på fiskeomsetningsmarknaden.

Råfisklova har blitt kalla "grunnlova til fiskarane". Etter denne lova har regjeringa fastsett at omtrent all omsetning av fisk skal gå gjennom ein godkjent organisasjon av fiskarar. Det har blitt godkjent heile 13 slike salsorganisasjonar for ulike kyststrøk og ulike fiskeslag. Gjennom dei får representantar for fiskarane rett til å tinga om prisfastsetjing o.l. Dei kan jamvel diktera prisar, men kan ikkje krevja kjøpeplikt av fiskekjøparen. Alle desse 13 lags har gjort eit stort arbeid for å betre tilhøve blant fiskarane og i fiskeomsetninga. Råfiksprisane har auka ganske sterkt, og dei verste pris-svingningane har òg blitt stabiliserte.

Svikt i systemet.

Men om dette arbeidet har vore gangleg og viktig, kan vi likevel i dag slå fast at det ikkje går langt nok. Dei høge avansane på fiskeprodukta og dei låge inntektene til fiskarane fortel tydeleg at det enno er misforhold i næringa. Det er lett å finna fleire teikn på misforhold og uløyste problem.

Den organiserte omsetninga i første hand er ikkje alltid effektiv nok. I distriktet til Norges Råfisklag - det største salslaget - hender det at fiskar og kjøpar blir "samde om" at fiskaren t.d. skal levera 1000 kg. fisk, men får berre oppgjør for 900 eller mindre. Dei kan òg "semjast om" at t.d. ein tredjepart av fisken er utskjemd og ikkje kan få full minstepris, medan all fisken i røynda er like god.

Kor ofte slikt skjer, veit ingen, for om ein kjøpar ikkje driv denne svindlen i altfor stor stil, er det lett å føra kontrollen bak lyset. Men at det hender, har eg både sett og høyrte fortalt. Fiskaren kan ofte ikkje anna enn å gå med på dette, jamvel om han har rett og plikt til å melde slike forsøk på svindel. Det kjem av at kjøparen ofte har ei geografisk monopolstilling innafor eit distrikt, avdi det er langt til neste kjøpar, og av di fiskaren har for liten aksjonradius -- han kjem ikkje langt nok med produktet sitt; det blir lett skjemt òg. Dersom ein fiskar nektar å svidle med dette, kan kjøparen nekte å kjøpe fisken hans ein annan gong. Og dersom ein fiskar beint fram melder kjøparen, må det først prov. Går det bra, mistar kjøparen retten til å kjøpa fisk for ei tid, til tap for seg sjølv, men òg for fiskaren. Sjølv sagt finst det mange ærlege kjøparar som ikkje vil driva denne svidelen. Men det kostar å vera ærleg der konkurransen er hard.

Dersom somme av kjøparane svindlar, må dei andre ofte gjera det same om dei ikkje skal bli utkonkurrerte. Det finst altså enno fiskarar som lid under mest like uganglege omsetningstilhøve som for førti år sidan.

Årsaker til svikten i systemet.

For det første: Kravet om organisert omsetning av fisk har blitt sett i verk berre når det gjeld omsetninga i første hand. Vidare foredling og omsetning gjennom tilverkarar, meklarar, transportørar, grossistar osv. er enno like prega av "fri konkurranse" som nokon gong før. Kan hende har ikkje fiskarane ført fram dette sjølvsgde kravet sterkt nok. Eller kanskje kunne ein ikkje ta omsyn til krava deira for ei omsetning der dei enno ikkje direkte er part i saka, og der andre sterke interesser rår.

For det andre: Dei 13 salslaga som finst i dag (det har vore endå fleire), har blitt skipa slik at dei er alt for spreidde på ulike distrikt og ulike fiskeslag. Samarbeid og samordning mellom laga går ofte mindre godt, for det finst inga offisiell regulering av slikt. Denne dårlege koordinerte oppdelinga har gjeve rom for ein maktkamp mellom laga - mest om kven som skal ha makta, og mindre om kva partane vil gjera med makta. Personstrid har lang tradisjon i fiskerinæringa, jamvel om det i seinare tid har blitt betre med dette. Men enno er det ei viss usemje mellom Norges Fiskarlag - fagorganisasjonen til fiskarane - og somme av salslaga. Likeeins er det noko usemje mellom salslaga innbyrdes. Slikt er sløsing med krefter som kunne ha vore nytta til meir gagn for fiskarane på anna vis. Solidariteten mellom fiskarane blir svekt, og det same gjeld tingingsposisjonen deira overfor styresmaktene, som kjem i ei meklarstilling i tilhøvet til dei usamde fiskarane. Dette gjev plass for ein offentleg "splitt- og hersk"-politikk som ikkje er til gagn for dei.

Eit anna grunnlag for usemja er somme faktiske og endå fleire oppdikta motsetningar mellom fiskarar i ulike kystdistrikt. Særleg har usemja mellom sørnorske og nordnorske fiskarar lang tradisjon. Det finst rett nok visse økonomiske interesse-motsetningar mellom desse gruppene, men diskusjonen elles ligg mest på skjellsord-nivå. Eg trur den irrasjonelle delen av usemja her er eit resultat av noko så enkelt som kommunikasjonstilhøya i Utkant-Norge. Utkant fører sjølvsgt med seg dårlege kommunikasjonstilhøve, men likevel betre kommunikasjonstilhøve til sentrum enn til ein annan utkant.

Frå Finnmark til Oslo kan ein no koma nokså raskt, men frå Finnmark til t.d. Sogn tek mykje lengre tid. Der kommunikasjonane sviktar, der sviktar òg personleg kontakt, gjensidig forståing og solidaritet, og i staden får vi mistydingar og unødige usemje mellom distrikta. Ein kunne trenge ei organisasjonsform som motverka dette, heller enn å styrkje usemja slik som no.

Mellommennene rår i fiskerinæringa.

Men usemja mellom fiskarane og salslaga deira er likevel blant dei minst viktige årsakene til at det enno er ugagnelege tilhøve i fiskeomsetninga. Drag ved næringsstrukturen og administrasjonstilhøva får svara for resten:

Fisket er (liksom jordbruket) ei primærnæring. Det vil seia at fiskarane produserer råvarer direkte frå naturen berre med hjelp av arbeidskraft og kapitalutstyr, men utan nevande bruk av vareinnsats frå andre næringar. Fisketilverking og handel med fisk er derimot meir industrielle eller tenesteytande næringsgreiner. Dei kjøper råvara til fiskaren og foredlar og marknadsfører fisken. Fiskaren kjem i ei særstilling, av di han er den einaste i næringa som kan halde produksjonen i gang utan nemande vareinnsats. Han er òg den einaste i næringa som alltid er best tent med å halde produksjonen i gang - same kor låg pris han får, taper han meir på full stans i drifta.

Desse velkjende tilhøva har konsekvensar for tingsingsposisjonen til fiskaren andsynes styresmakter og fiskekjøparar. Fiskaren kan ikkje krevja høgare fiskeprisar og grunngje det med uheldig prisutvikling på råvaremarknaden, slik kjøparar og mellommenn kan. Fiskaren nyttar jo mest ikkje vareinnsats i produksjonen sin. Kapitalutstyret til fiskaren er òg jamnast billegare enn det kjøparen har, så krav ut frå rimeleg forrenting av kapitalen eller prisauke på kapitalvaremarknadene står òg svakare når det kjem frå fiskaren enn frå kjøparen. Krav ut frå svikt i naturgrunnlaget er difor det einaste fiskaren står att med. Men det må helst ein katastrofe om han ikkje berre skal bli avfeia med at "det har ofte vore dårlege år i fisket før òg". Fiskarar (og andre råvareprodusentar) treng difor særskilde tiltak for å tryggja den svake tingsingsposisjonen dei har, om dei ikkje skal bli utnytta.

Fiskekjøparen har òg med si stilling som "informasjonsmonopolist": Han sjølv er ofte den einaste som vet nøyaktig kva for pris han får for dei produkta han sel vidare, og kva produksjonen i røynda kostar.

Vi har òg sett korleis han iblant kan få fisken billegare enn enn til minstepris. Dette kan han nytte ut til å rekne seg unødige høge fortjeneste utan at nokon får greie på det. Og den som i lang tid har vore i så heldig stilling, reknar til sist ei i og for seg unødige høge fortjeneste som sin soleklare rett. "Utgifter aukar til inntektsnivået," seier professor C.N. Parkinson. Andre, meir alvorlege professorar har kalla det same fenomenet "slack absorption": Uvanleg høg profitt blir fordelt og "forsvinn" i bedrifta, t.d. i form av ei urasjonell, kostbar produksjonsform, som i sin tur krev at profitten held seg like høg i framtida òg.

Slike tilhøve er det som i røynda ligg til grunn for dei høge avansane og dei andre misforholda vi har nemnt. Men ein sosial-økonom som tek det for gitt at noverande prisar og avansar er eit godt uttrykk for verdet av produksjonen, kjem fram til eit anna resultat: produktiviteten i sjølve fisket må vere mykje lågare enn i tilverking og omsetning. Men det stemmer ikkje med vanleg økonomisk teori at større skilnader i produktivitet kan halda seg i lengre tid. Arbeidskraft og kapital skulle eigenleg sky dei lågproduktive og søkje seg over til dei høgproduktive næringane. Fiskarane blir ståande som unntak frå teorien, og difor kan økonomane i fiskerinæringa lett få eit litt negativt syn på dei. Det kan sjå ut som om fiskaren er lat og ikkje idest arbeide like mykje eller like hardt som andre. Eller fiskaren kan bli sedd på som ein dumrian - ein forstokka tradisjonalist som ikkje vil arbeide effektivt eller dugeleg nok til å skaffe seg ei fullgod løn for strevet sitt.

Eg vil kalle dette synet på produktivitetstilhøva i fisket det "vulgærøkonomiske", av di eg meiner det skriv seg frå eit noko ukritisk bruk av økonomisk teori på tilhøva i fiskerinæringa. Sikkert er det iallfall at liknande syn har blitt mykje utbreitt blant ekspertane i næringa - ja, endåtil i organisasjonane til fiskarane kan ein finna det. Det blir ei viktig oppgåve å karakterisera dette synet nærare og vise at det er mange andre tvilsame punkt i det òg.

Det vulgærøkonomiske synet. Nokre motargument.

Ein kan synast det er paradoksalt at tilhøva i fiskerinæringa ofte er som verst i periodar med rikt fiske, men kjøparane på den internasjonale marknaden kan nytta ut situasjonar til å presse prisane nedover. Dei utset innkjøpa sine til lagra hos eksportørar

og tilverkarar blir overfylte og det blir "avtaksvanskar". Slik forplantar prispresset seg frå lekk til lekk i omsetninga til det når den svakaste parten - fiskaren. Han skal bera det meste av skulda for - og konsekvensane av - å ha "prisa oss ut av marknadene", om fiskekjøparane fekk det som dei ville. Somme økonomar trakkjast ha akseptert eit liknande syn. Eg har høyrte at dei talar varsamt frampå om å endra Råfisklova - mellom anna dei minsteprisordningane som byggjer på den. Dei seier at marknadstilhøva no er så gode at fiskaren ikkje lenger treng å ha så stor kontroll over prisane - etterspurnaden gjer at han i alle høve får høg pris for produktet sitt.)* Dette blir sagt endå om vi i år har hatt verre avtaksvanskar og større fall i råfiskprisane enn kan hende nokon gong tidlegare. Desse avtaksvanskane skil seg ut frå dei vanlege vanskane i visse periodar, med det at dei har vart ved mest heile året. Men jamvel om vanskane no blir overvunne snart, og det kjem fram at den totale etterspurnaden likevel har auka på litt lengre sikt, er ikkje det åleine garanti god nok for at fiskaren skal få høgare prisar - det syter profittabsorbering og svak tingingssposisjon for. Elles er det vel slik at produksjonen - tilbodet - på mange fiskeprodukt har auka så det meir enn veg opp auken i etterspurnaden. Pris-situasjonen for fiskarane blir ikkje betre av slikt.

Ut frå økonomisk teori kan ein freista forklara den låge produktiviteten i fiskeria med at det er mykje løynd arbeids- løyse i næringsgreina. Det er høgst tvilsamt om det er rett, dersom meininga er at fiskarane arbeider kortare tid pr. år enn anna folk. Statistikken fortel oss at eineyrkesfiskarar i 1965 hadde ei gjennomsnittleg driftstid på 9,4 månader. Om vi reknar med bi- og hovedyrkefiskarar óg, ligg driftstida på 7,6 månader, men då er det ikkje teke med tid som er nytta til anna arbeid enn fiske. Desse tala er ikkje urimeleg låge: Det finst inga regulering av arbeidstida pr. dag for fiskarar, så dersom vi rekna arbeidet deira i timar pr. år heller enn i månader, ville det truleg syna seg at

)* F.eks. har sjefdirektør for Norges Bank, Erik Brofoss, uttala seg i den lei på Nordisk seminar for samfunnsvitere 9. april 1967.

Professor G. M. Gerhardsen har òg nyleg kritisert Råfisklova, men frå noko annan synsstad. Han meiner lova gjev for mykje stønad til salsorganisasjonane til fiskarane, og for lite til kjøparorganisasjonane.

Sjå Fiskeribladet 13. januar 1967.

fiskaren arbeider meir enn andre. Og om arbeidstida hans likevel blei litt under det normale, skal vi koma i hug at fiskaren har eit særslitsamt og farefullt arbeid, lite komfort på arbeidsplassen osv. Han kan vel trenga litt lengre ferie enn folk i meir makeleg arbeid om han skal makta å gjere fullgod innsats.

Dersom vi freista å jamføra fisket med andre næringsgreiner for å sjå kvar det er løynd mest arbeidsløyse, er det ikkje sagt kva svaret ville bli. Kven veit om det ikkje er meir av dette i fiske tilverking, fiskeeksport osv., eller for den del i ei tertiærnæring som t.d. statstenesta? Knapt nokon har freista undersøkje dette. Likevel blir det lett nok akseptert at det er løynd arbeidsløyse i fisket. Skulle ein kvan meina at det same gjeld andre næringsgreiner òg, dreg vi andre konsekvensar av dette synet for fisket enn for anna slags arbeid. Statsfunksjonærar let seg ikkje rasjonalisera bort friviljug - dei har ein sterkare tingsposisjon enn fiskarane. Men flukta frå fiskarbåten har stått på lenge og blir meir oppmuntra enn bremsa.

Når altså fiskaren ikkje arbeider mindre enn anna folk, må dei iallfall arbeida urasjonelt og mindre effektivt, om ein skal forklåra den låge produktiviteten økonomane peikar på. Dei seier stundom at vi enno i mykje har eit "apostolisk fiske": Produksjonseininingane - fiskefarkostane - er enno jamt over for små, og fiske-reiskapar som t.d. juksa eller handsnøre er lite effektive. Likevel kan vi sjå av statistikken at talet på sjarkar - små skøyter - held seg ved lag, og jamvel har auka litt siste år (1965). For vulgærøkonomane kan det sjå ut som om fiskarane ikkje skjønar sitt eige beste, men kan hende har dei ikkje heilt rett i dette heller. Apostlane var kanskje ikkje så dårlege fiskeriekspertar, endå om dei ikkje var så stive i moderne sosialøkonomi. Dei er jo elles òg høgt vørde menn. - Men til meir alvorlege motargument: Professor Ragnar Frisch skulda for ei tid sidan nokre av sine økonomkollegaer for ein sjuke han kallar "elefantpsykose" - vi kunne òg kalla det "stordriftsgalskap". Økonomane har omgrepet "economies of scale" - stordriftsvinst - som namn på eit fenomen dei ofte finn: Drift i ei stor produksjonseinining kastar meir av seg enn like stor drift i fleire små einingar. Tru om ikkje mange økonomar har teke det for så sjølsagt at det er "economies of scale" i fiske og fisketilverking, at det ikkje tykkjest naudsynleg med nærare undersøking av saka? Eg har sett berre ein alvorleg økonomisk analyse som tek opp dette spørsmålet, og som rett nok kjem fram til at det er stordriftsvinst i fiskeproduksjonen.

Men forfattarane ser då bort frå den særeigne råstoffsituasjonen i fiskeria., med store, ofte heilt uventa svingingar i fisketilgangen nærsagt frå ein dag til den neste. Med andre ord: Dei finn ut at det er stordriftsvinst i fisketilverking ber om det alltid er fisk nok til å halde drifta over eit visst nivå. Diverre held denne føresetnaden berre sjeldan stikk. Ikkje eingong bruk av trålarar er teknisk nyvinning god nok til heilt å motverka desse svingingane, og andre slike nyvinningar er heller ikkje ventande med det første.

Ein kunne mest tru at den økonomiske vurderinga her er bunden av at det alt er investert så mykje kapital i dei største produksjonsanlegga. Den som kan grunngje godt nok at det ikkje er stordriftsvinst i fiskeproduksjon, kunne jo medverka til at nokre av storanlegga blei nedlagde. Det ville t.s. vera ein katastrofe for Hammerfest dersom Nestlé og Findus rømde byen p.g.a. sviktande kapitalavkasting, og katastrofar vil vel ingen få i s. end. I alle høve er det kjetterisk tale i norsk fiskeripolitikk å freista så tvil om at stor drift gjev størst vinst.

Når dei store bedriftene no først er der - med eller utan stordriftsvinst - er det greitt for økonomane at det tren t stordrift og store einingar i fisket óg, for fiskeindustrien treng store, og framfor alt jamt store råstofftilførselar. Ein kan kalla dette ringverknader, men eg vil heller sjå det som ein verknad av den heldige tingsposisjonen dei har overfor styresmaktene, dei som har eit overlag kostbart kapitalutstyr som skal forrentast. Så får ein heller "sjå bort frå" at stortrålararane ikkje eingong i 1965, som var eit godt år, klarte eit driftsresultat som kunne gje rom for forsvarlege avskrivningar og forrenting av eigenkapitalen. Heller ikkje for dei mindre båttypene gjev lønnssemdstatistikken noko klårt bilete av stordriftsvindt. Det fins ein viss tendens til dette, men det er fleire unntak óg.

Men om no økonomane har urett, og fisket likevel jamt over er ei rasjonell og effektiv næring, kvifor treng då fiskarane dei store prissubsidiarne dei får kvart år? Kan det likevel vera slik at samfunnet held liv i fisket som ei uproduktiv næring berre med tilførsler av skatteinntektene frå dei meis hogproduktive næringane? Det er lett å svara på slike spørsmål: Fiskekjøparane har til alle tider hatt den beste posisjonen, både på marknadene og andsynes styresmaktene. Dei er i så høg grad blitt ein del av det beståande samfunnet - "the establishment" - at det har blitt vonlaust for fiskarane å

krevja rasjonalisering av omsetninga eller nemnande høgare råfiskprisar av swi. Nåe kjøparane står så sterkt, må fiskarane krevja av heile samfunnet det dei hine ikkje vil gje dei i høgare pris. Det triste med dette er ikkje at dei får statstilskott til å skaffa seg balanse i drifta og ein rimeleg kevestandard. Det triste er heller at det tilskottet fiskarane no får, ikkje berre er til gagn for dei sjølv, men òg sparer kjøparane for å betala ein høgare pris. Slik er jamvel fiskarane med på å halda oppe dei ugagnlege omsetningstilhøva som dei sjølv lid mest under. Dei humra nok godt, folk i fiskeomsetninga, då fiskarane første gongen fekk prissubsidiar frå Staten.

Tilsynelatande er det eit faktum at fisket er ei næringsgrein med låg produktivitet. Men etter det vi no har sett, er det same "faktum" eit særskild dårleg grunnlag for forslag til rasjonaliseringstiltak, dersom ein går ut frå at fiskarane åleine kan gjera noko for å auka sin eigen produktivitet. Det er klart at den tilsynelatande lågproduktiviteten iallfall for ein stor del skriv seg frå uheldige tilhøve i fiskeomsetninga. Planlegging som ikkje tek omsyn til dette, rettar bakar for smed.

Kva kan gjerast for å betre omsetningstilhøva?

Der er ikkje så vanskeleg å koma med forslag til fleire konkrete tiltak ut frå det grunnsynet eg har lagt fram ovafor. Men eg vil gjerne ta opp eit prinsipielt spørsmål først: Tiltaksforslaga er mest alle politiske spørsmål. Dei knuter seg t.d. til den politiske striden om "fritt" i motsetning til "kontrollert" næringsliv. Slike spørsmål må ein ta opp politisk om dei skal føra fram. Men fiskarane er firfå - og for politisk splitta - til at det kan vera von om at dei åleine kan få sett igjennom politiske tiltak. Dei treng difor partnerar i ein politisk koalisjon for å få fram krava sine. Kvar finn dei slike?

Vi har sett at det er eit grunnlag for økonomisk interessefellesskap mellom fiskarar og forbrukarar. Til alt uhell er ikkje forbrukarane her i landet blitt organiserte i nokon frittstående, sterk interesseorganisasjon. Difor er det vanskeleg å nytta ut denne fellesskapen politisk.

Tradisjonelt hr dei fleste fiskarane vendt seg til arbeidarrørsla for å få politisk støtte. Den tid Råfisklova først blei vedteken, var dei òg aksepterte medlemmer i ein koalisjon av industriarbeidarar, småbrukarar og fiskarar. Men med tida har denne koalisjonen på det næraste gått i oppløysing. Det synest som at

då arbeidarane fekk tenkt seg om og kjende seg sterke nok åleine, kom dei i tankar om at fiskarane i roynnda var eit slag "små-kapitalistar". Dei kjende seg kan henda ikkje visse på solidariteten til slike folk, og så blei det vanskeleg for dei å akseptera fiskarane som heilt legitime medkjemparar i arbeidarrørsla. Men dette er eit alvorleg mistak av arbeidarane. Rett nok eig dei fleste fiskarar kapitalutstyr, men dei fleste av dei eig heller ikkje meir enndet dei nyttar i sitt eige daglege arbeid. I fisket er det ofte nett "arbeidarane" som eig det kapitalutstyret dei nyttar i produksjonen, og lottavlønningssystemet gjev dei del i "profitten" til "bedrifta" om det blir nokon. Altså har fiskarane på sett og vis kome lenger enn industriarbeidarane i "demokrati på arbeidsplassen". Men i målsettinga vidare er det likevel så stor likskap mellom dei to gruppene at det er grunnlag for eit utstrekt samarbeid i ein politisk koalisjon: I kvar si næring krev fiskar og arbeidar begge del i eigeomsretten til produksjonsutstyr og produksjonsresultat, rett til å vera med på vedtak om produksjon og omsetning osv. Skilnaden er berre den at industriarbeidaren finn sin motpart i den bedrifta han sjølv er i, medan fiskaren finn motparten blant dei store kapitaleigarane i fisketilverking og fiskeomsetning.

Det viktigaste konkrete tiltaket fiskarane no må krevja iverksett, er difor at dei får full eigeoms- og råderett over produkta sine ut gjennom omsetningskjedene óg. Dette kan dei få dersom dei i langt hogare grad enn til no byggjer ut eit eige fiskekjøp gjennom salslaga sine, med eigne anlegg for avtak, foredling og lagerhald. Vidare omsetning, marknadsføring og eksport må óg koma med i dette arbeidet for full omorganisering av fiskeomsetninga. Roynsler frå t.d. jordbruksomsetninga syner oss at det berre er ved å eiga direkte ein stor nok del av produkta på ein marknad at det kan vera von om å få kontroll over prisane, både til produsent og konsument. Etter som råfiskprisane aukar og forbrukarprisane minkar, kan salslaga ta over utkonkurrerte private anlegg. Alle desse anlegga - gamle som nye - må bli skipa som samyrkelag av fiskarar, arbeidarar i fiskeforedlinga, og gjerne forbrukarane av fiskeprodukta óg.

Men det trengst fleire andre viktige tiltak óg, for dette hovudmålet kan bli sett i verk. Om salslaga skal kunne stå for ei omorganisering, må dei først læra seg å samarbeida. Dette er óg viktig av di det er tilhøve fiskarane kan ta til med å retta på straks, utan nemnande politisk støtte. Men først må dei bli einige seg imellom. Den organisasjonsforma som no er utbreidd i fag- og salslaga, byg-

- 12 -

gjer som nemnt på ei sterk distriktsvis oppdeling, som held liv i mykje unødig usemje mellom fiskarane. Difor må dei ta sikte på ei organisasjonsform som fører fiskarar frå ulike landsluter saman mykje oftare enn no. Slik kan dei sjolve royna at dei har sams interesser i det meste. Eitt sterkt landsomfattande salslag, med kontrollen hos ein sterk fagorganisasjon og hos styresmaktene, var vel det beste. Om det blir turvande med oppdeling, kan delinga heller gå etter t.d. fiskeslag eller reiskapstypar enn etter fylkesgrenser som no.

Vi har sett at det vulgær-økonomiske synet går mot interessene til fiskaren, og at dette synet har blitt så utbreidd at det kan skapa splid mellom fiskarane og organisasjonane deira. Dersom offisiell politikk i organisasjonane blir meir og meir farga av liknande syn, blir det vanskar med oppslutninga frå dei "meinige" fiskarane. For å motverka slikt må ein freista argumentera mot det vulgær-økonomiske synet, samstundes som ein freistar hindra at det breier seg. Dette kunne ein tru vil vera ei lett oppgåve no når vi har sett at dette synet i mykje byggjer på ei feiltolking av roynslene. Men ei akademisk feiltolking står sterkt dersom ho er like utbreidd som denne. Det einaste som nyttar mot slikt, er svar med same mynt: Fiskarane må krevja ein ny, sjølvstendig akademisk lærarstad for hogare undervisning i fag som t.d. fiskerioekonomi - ein Noregs Fiskerihøgskole. For det praktiske opplegget av ein slik skule, kunne ein truleg læra mykje av Norges Landbrukshøgskule. Fekk ein veleigna lærarar ved den nye fiskerihøgskulen, kunne det på litt lengre sikt vera von om å få ein verkeleg effektiv motvekt mot dei vulgær-økonomiske synsmåtane. Kandidatane frå skulen blei det god bruk for i stillingar i salslag og anlegg i ei gjennomorganisert fiskerinæring, og fleire kunne etter kvart få plass i teknisk og samfunnsvitskapeleg forskning omkring fiskeriproblem. Departement og andre offentlege etatar treng óg folk med hogare spesialutdanning i fiskerispørsmål. Og kan henda blei det endeleg heilt slutt på personstriden i fiskeriorganisasjonane, den dagen alle toppfolka der hadde ei utdanning som førte med seg ein sjølvsgad lojalitet andsynes krava frå fiskarane og dei beste interessene deira.

Analysen og tiltaksforslaga ovafor får globale perspektiv, av di dei byggjer på tilhøve som er sams for fiskarar og andre råvareprodusentar. Storparten av folket i såkalla "utviklingsland" er råvareprodusentar med mykje verre kår, men i ein liknande uheldig økonomisk situasjon som dei norske fiskarane. Ein kort analyse som denne loyser sjølvsgat ikkje desse svære problema, men eg trur likevel at

- 13 -

tiltak i stil med desse forslaga i mange tilfelle ville vera betre enn den noverande "utviklingshjelpa". Hovudvansken for eit slikt syn er vel at det støyter mot vårt eige "kulturelle hovmod", av di det rettar interessa meir mot alvorlege manglar i vårt eige velferdsmette system, enn mot dei openberre manglane i eit "underutvikla land".

=====

1. januar 1913

Det er en stor glede for oss alle at vi har fått
se den nye partipolitikkens første skritt.
Det er en stor glede for oss alle at vi har fått
se den nye partipolitikkens første skritt.
Det er en stor glede for oss alle at vi har fått
se den nye partipolitikkens første skritt.

1. januar 1913

UTDRAG FRA OTTAR BROX: HVA SKJER I NORD-NORGE ? (Pax 1966)

Kap. 4.

Teknokratiets innmarsj i fiskeripolitikken

For å forenkle et relativt komplisert mønster, kan vi si at de små båtene som stort sett, bortsett fra Østfinnmark, eies og drives av fiskerbønder, er spredt jevnt utover kysten. Dette er en konsekvens nettopp av kombinasjonsdrifta. Men denne spredninga fører også med seg et stort antall små fiskekjøpere, som ikke har høve til å drive annen fangstbehandling enn salting og tørking. Dette fører med seg relativt lite landarbeid, og varen kan bare avsettes i land med låg levestandard, slik som Vest-Afrika og Brasil. Dypfryste varer, derimot, gir mye arbeid på land, og selges først og fremst til land med høg levestandard, dvs., Vest-Europa. Både av hensyn til industrireisninga i Nord-Norge og av hensyn til utenrikshandelen ønsker derfor myndighetene at en størst mulig del av fangsten skal skjæres til filet. Men filetproduksjonen nødvendiggjør, slik den nå er organisert, relativt kostbare anlegg, som må holdes i gang en vesentlig del av året, om de skal være bedriftsøkonomisk lønnsomme. Derfor mener myndighetene at lønnsomheten i fiskerinæringen "som helhet" vil økes vesentlig om vi legger om fra sjarker til store bankbåter og trålere.

Ved siden av den spredte busettinga er det også en annen faktor som gjør at en stor del av fangsten går til hending og salting. Det er slike konsentrerte sesongfiskerier som Lofotfisket. Mesteparten av landanleggene i Lofoten utnyttes bare 2-3 måneder, og det ville være bedriftsøkonomisk helt umulig å bygge fryserier med høg nok kapasitet til å ta imot en vesentlig del av fangsten, om disse bare skulle utnyttes fjørdeparten av året. Strategien overfor dette problemet er ikke eksplisitt uttrykt, men de tiltakene som gjennomføres impliserer en løsning også her. Når Lofotfisket har hatt et så stort omfang, så skyldes det vel stort sett at torsk^{stammen} ikke er blitt særlig utnyttet før den kom til Lofoten, der den kunne nås med småbåter. Med et helårig havfiske som drev en kontinuerlig høsting av ressursene av torsk, og en omstrukturering av fiskerbefolkningen i retning av bare helårsfiskere, ville såvel innsiget av fisk til Lofoten som deltakelsen i fisket blitt mindre. Dette er da også i ferd med å skje. Men nettopp dette gir oss et holdepunkt til å finne forklaringen på fiskernes negative reaksjon på de tiltakene som Torskefiskeutvalget 1957 og liknende innstilling anbefaler. Autoritetenes

skuffelse over denne mangel på entusiasme overfor tiltak til "fiskernes eget beste", er til å ta og føle på. Alle som har hatt et visst minimum av kontakt med nord-norske fiskerbønder vet hva de mener om trålere om nota i Lofoten og om Findus. Og gjennom sine politiske organer vet de å gjøre sine synspunkter gjeldende. Dette fører med seg en utpreget ambivalens hos fiskeripolitikerne og f.eks. stortingsmenn fra Nord-Norge. De ianser "fornuften" i T 57's program, men de ville gjerne også bli gjenvalgt. I sin tale på Studieselskapets årsmøte i 1960 kommer direktør Brofoss inn på "innstillinger" og "fordommer" som hindrer en "fornuftig" utvikling: "Men skal disse naturtilganger kunne brukes til å fremme veksten i landsdelen, kreves det en positiv innstilling til utbyggings-arbeidet fra landsdelens eget folk. Det er nødvendig å understreke den betydning den alminnelige innstilling har for mulighetene for å nå resultater... For det er nedslående å måtte høre på at den påskjønnelse som et firma som Findus får for i virkeligheten å gjøre en pionerinnsats i foredling av fisk, er å få slengt etter seg ord som "sjokoladepamper". Sleivordene sitter av og til litt løst hos enkelte her oppe."

"Vi er nok alene om å være det land der enkelte synes å se det som en hovedoppgave å hindre at vi blir med i denne utvikling."

"Idenne situasjon må en for alvor og uten fordommer drøfte spørsmålet om det nå lenger er avgjørende innvendinger mot å kjøpe fisk fra utenlandske trålere."

"De ledighetsproblemer som en kjemper med i Finnmark og Nord-Troms, behøve ikke å foreligge. De er resultater av en innstilling som legger hindringer i veien for en fornuftig økonomiskutnyttelse av den enorme beliggenhetsfordel som Nord-Kalotten har".

"Fra landsdelens egen side kreves en fordomsfri innstilling til problemene og en realistisk vurdering av mulighetene. Det står til oss selv å unngå at en nordnorsk vinternatt skal senke seg over fiskerinæringen").

Det syn at den nordnorske fiskeribefolkningens fordommer og konservatisme er en alvorlig hindring for en fornuftig utvikling til denne befolkningens eget beste, er sterkt framtrædende hos alle som uttaler seg med noen autoritet om fiskerispørsmålet. Det gjelder både eksperter i økonomi, som Brofooss, og også i høy grad eksperter i biologi. Reidar Carlesns berømte definisjon av juksa, som "ei lang snor med jarstein og angel i den ene enden og en idiot i den andre", er gått inn i den konvensjonelle visdom om fiskerispørsmål.

- 3 -

Vi kan slå fast at de nord-nordske fiskerne, stikk i strid med myndighetenes politikk, har skaffet seg et stort antall båter under 30 fot, som i stor utstrekning drives som enmannssjarker. Om dette foreligger det en rekke uttalelser fra talsmenn for fiskerimyndighetene og filetindustrien som går ut på at denne utviklingen er "skadelig" eller "usunn" fordi disse båtene er "ulønnsomme". Det er ganske bemerkelsesverdig at titusener av personer ansees være ute av stand til å vurdere om det lønner seg for dem å kjøpe sjark eller ikke. For det er jo fiskernes levestandard de forskjellige programmene tar sikte på å maksimere. Den konvensjonelle visdom går ut på at fiskerne er konservative, de er imot alt nytt fordi det er nytt. Trålere og Lofotfiske med snurpenot er nye fenomener, derfor vil ikke fiskerne vite noe av dem. Nå er det jo ganske interessant at sjarkefiskerne skaffer seg visse nye hjelpemidler praktisk talt i samme øyeblikk som informasjonen når fram til dem. I løpet av et år var svenskepilk, nylonjukse og "snelle" universelt utbredt. Nylongarna ble også stort sett anskaffet med det samme de forelå, selv om det her krevdes en viss kapital. For noen år siden kunne en observere det samme når det gjaldt garnspill. Jeg synes det er tilstrekkelig bevis for at fiskernes motstand mot visse innovasjoner ikke er tilstrekkelig forklart ved at en påstår at de er konservative. Det er bare det at visse innovasjoner er fordelaktige for dem, slik som garnspill og nylongarn, som gjør livet lettere og inntektene høyere, mens andre innovasjoner som snurpenot og trålere undergraver deres eksistensgrunnlag, som vi siden skal komme inn på. Fiskernes motstand mot disse tingene er ikke mer irrasjonelle enn næringslivets motstand mot priskontroll, eller det at industriarbeidere vil ha høyere lønninger. En annen sak er at fiskerne ikke er særlig flinke til å begrunne sine syhspunkter, at de ofte dummer seg ut ved å føre i marken f.eks. fiskeribiologiske innvendinger mot disse nye tingene, og det er jo lett for ekspertene å vise at denne argumentasjonen ikke holder.

Fiskernes faglige organer er fullstendig ute av stand til å artikulere fiskerbøndenes interesser, fordi de også skal representere storbåteiere og helårsfiskere. Dessuten er det meget sjelden at fiskernes høyeste faglige tillitsmenn går imot regjeringens politikk, av forskjellige grunner som det vil føre for langt å komme inn på her. Det er tilstrekkelig å peke på at ddt ikke er uvanlig at de får taburetter.

Myndighetene tar det klare standpunkt at veksten i sjarkeflåten

- 4 -

bør stoppes, eller i hvert fall at statens innsats til fremme av fiskernes levestandard først og fremst skal komme helårsfiskerne tilgode. Og det er ikke få midler myndighetene etter hvert rår over som kan brukes til å endre de faktorene som går inn i fiskernes kalkyler. For det første kan Fiskarbankens utlån forbeholdes folk som vil skaffe seg store båter. Dette har vært gjort i en viss utstrekning, og gjennomføres nå konsekvent. Det er mye lettere å få lånt 1 million til en stor båt enn å få 10.000 til en lite. Dette har ingenting med vanlige bankmessige sikkerhetshensyn å gjøre, sikkerheten er faktisk større for det lille lånet sjarken. En million anvendt til bygging av sjarker gir da også mange flere arbeidsplasser enn en bankbåt gir, og som vi siden skal se, er disse arbeidsplassene under de nåværende forhold vesentlig bedre enn bankbåt plassene, ut fra flere kriterier.

Et annet og ganske kraftig middel til bekjempelse av sjarkefisket har en i minstelottsordningen. Om denne foreligger det nå en utredning fra et utvalg oppnevnt av Fiskeridepartementet i mai 1962, med direktør Bertnes som formann. Med hensyn til garantiordningens historie, administrasjon o.l. vil jeg henviser til denne utredningen. (Heretter kalt G 62) Vi har her i landet to garantikasser, en for prosentfiskere med hovedkontor i Ålesund og en for lottfiskere med hovedkontor i Trondheim. Den første finansieres med en avgift på 1/4 % av delingsfangsten på de båter som deltar. Den andre finansieres ved utførselsavgift på fisk og fiskevarer. Dessuten har det vært nødvendig med statstilskudd for at kassene skulle dekke sine forpliktelser. Begrunnelsen for minstelottsordningen er tosidig. For det første skal den skape økt trygghet og jevnere inntekter for fiskerne, og for det andre skal den stimulere til aktivitet, dvs. at risikoen for bomturer skal reduseres slik at flere tar sjansen på å delta. Ordningen garanterer deltakere i visse slags fiske en viss inntekt som skal være tilstrekkelig til å opprettholde eksistensminimum.

I de årene minstelottsordningen har vært praktisert, har det vist seg at den for visse slags fiske har bydd på store kontrollvansker og gitt høve til misbruk. Det gjelder særlig fiske med små båter og heimefiske. Alle enmannsbåter har vært utelukket fra å få minstelott, og ordningen har også i stor utstrekning vært gyldig for havfiske og andre former for fiske der bare store båter deltar. Småbåter med 2 eller flere mann har bare fått minstelott ved visse sesongfiskerier, som vanligvis har medført opphold heimefra. Dette har ført til ganske interessante tilpasningsformer. (Side 41-43)

På samme måte som Brofosskomiteen oppfatter Norges Fiskarlag det først og fremst som sin oppgave å sikre helårsfiskeren "forsvarlig arbeidsinntekt". Foreløpig må laget ta et visst hensyn til de som prøver å maksimere sitt personlige utbytte av fiske og jordbruk i kombinasjon men det er innlysende at det blir lettere å være fagorganisasjon når de en skal representere virkelig er knyttet til et fag, og avhengig av hva slags vilkår organisasjonen kan tilkjempe dem. Derfor er også apatien overfor Norges Fiskarlags organisasjonsarbeid særlig stor blant fiskerbøndene, de har med atskillig grunn ment at organisasjonens politikk ikke var til deres fordel, at organisasjonen i stor utstrekning var et redskap for visse fiskeripolitikere, som vi har sett er ensidig innstilt på å umuliggjøre, eller i hvert fall neglisjere, den økonomiske tilpasning som en vasentlig del av kystbefolkningen oppfatter som optimal.

En viktig årsak til denne utviklingen innen for Norges Fiskarlag er konkurransen med Norsk Sjømannsforbund om storbåtfiskernes medlemskap. Sjømannsforbundet har i noen år drevet organisasjonsarbeid blant prosentfiskere, trålmannskaper og andre helårsfiskere. Disse har som rimelig kan være hatt inntrykk av at NF har vært for lunkne med å hevle deres interesser, ettersom laget jo også representerer skipper- og ledere. Sjømannsforbundet har jo ikke behøvd å ta noe hensyn til disse, og har derfor kunnet arbeide mer aggressivt for for helårsfiskernes interesser. Fra det hold kommer det av og til uttalelser som går ut på at sjarkefiskerne, som går på land og drar seg, får for mye av statens kake, og helårsfiskerne for lite. Slik gjør Sjømannsforbundet sitt til at fiskerne skal få det samme fremmelegjorte forhold til sitt arbeid, sin familie og sitt eget liv som sjømennene i handelsflåten i stor utstrekning er henvist til.

Et annet virkemiddel i kampen mot yrkeskombinasjonen og sjarkefiskeren har autoritetene i prismekanismen. Det er lenge siden den prisen som fiskeren får for sitt produkt hadde noe med "fri prisdannelse" å gjøre. En slags grunnpris fastsettes av Råfisklaget. Siden 1958 har det vært bevilget statsmidler til subsidiering til subsidiering av torkeprisen ettersom det har hersket enighet om at eksportprisene umuliggjorde en så høy førstehåndspris som "næringen trengte for å kunne drive lønnsomt". Statens utgifter til dette og til andre subsidier til fisket har steget sterkt de siste årene og utgjorde 108,7 mill. kr. for 1962.

Engelske fiskerifolk uttrykker det slik at de norske fiskerne er statsfunksjonærer. En kan i hvert fall trygt slå fast at det er myndighetene som bestemmer hva slags pris fiskene skal få. Dette gjør det mulig for staten å bruke også prismekanismen til å påvirke utviklingen av fisket. Staten har også godkjent den prisdiskriminering som blir praktisert av tilvirkerne, noe som er lett å forstå når en vet at

- 6 -

Statens interesser i fisketilvirkingen tydeligvis oppfattes som identiske med tilvirkernes.

Et eksempel på slik diskriminerende praxis er det forhold at en sjarkefisker som leverer nytrukken fisk får samme, eller til og med dårligere pris enn store båter som delvis leverer 14 dager gammel vare. Det er ingen som påstår at gammel fisk er like god som fersk. Betaling etter kvalitet ville sannsynligvis ha ført til en annen oppbygging av fiskeflåten og en annen sosial struktur innen for fiskeribefolkningen, og vel også en annen tendens i utviklinga av busettingsmønstret. Men i alle høve kan vi slå fast at staten og industrien her bruker virkemidler som impliserer en klar diskriminering av små båter. Det samme gjelder forslaget om å betale mer for fisken i fiskefattige perioder. Dette vil gå ut over sjarkefiskerne, som prøver å passe sitt fiske inn i en års-syklus der det også må tas hensyn til andre aktiviteter. Likeså det forhold at Lofotfiken, som i stor utstrekning fiskeg av fiskerbonden, er blitt redusert i pris i forhold til Finmarksfisken, som i stor utstrekning er blitt fanget av helårsfiskere og delvis levert til Findus.

Innstillingen om Støtteordningen og lønnsomheten i fiskeriene (heretter forkortet til L 63), gir klar beskjed om hvem statsstøtten først og fremst har vært til fordel for. "Det kan f.eks. nevnes at tilskottene for nord-norske fartøyer i størrelsen 80-100 fot...trekkes fra, endrer rederiets årsresultat seg fra et overskott på ca. kr. 55.000 til et like stort underskott."

Når det gjelder farkostenes lønnsevne pr. ukeverk utgjør tilskottene bare kr. 14-21 for sjarker, mens de utgjør over 200 kr. pr. ukeverk for båter over 80 fot (Nord-Norge). Det må med andre ord være tillatt å trekke den slutning at vi ikke ville hatt noen storbåtflåte i Nord-Norge uten tilskottene, og ^{at} det i alle høve ikke ville ha vært noen som ville ha vært interessert i å hyre seg med disse båtene, om de var i stand til å skaffe seg en sjark. Den ofte gjentatte påstanden om at sjarkene er så og så ulønnsomme i forhold til storbåtene kommer dermed i et merkelig lys.